

Háberman Zoltán

צדקה és társadalometika

PhD Disszertáció tézisei

Témavezető: Dr. Staller Tamás, Ph.D., egyetemi tanár

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem

Zsidó Vallástudományi Doktori Iskola

Budapest, 2012

- I. A disszertációban található kutatómunka célja, hogy a **צדקה** fogalmát zsidó társadalometikaként értelmezze. A judaizmust meghatározza a társadalometikája, amely a **צדקה** elvrendszere. A disszertáció kutatásának fő célja a zsidó társadalometika változatos aspektusainak elemzése. Meggyőződésünk tehát, hogy a judaizmus etikai elvei jelen voltak és hatottak a nyugati civilizáció kezdeti fejlődésére, és ez a hatás érzékelhető egészen napjainkig. Az értekezés megpróbálja a **צדקה** meglehetősen archaikus terminológiáját mindenek előtt tudományos kontextusba helyezni. Kutatómunkánkban éppen ezért megkerestük azokat társadalometikai, szociológiai, történeti közelítéseket, amelyekkel a **צדקה** –t a judaizmus egy sajátos rendszerű kifejezéseként értelmezzük. Az értekezés mindenekelőtt tehát annak bemutatására irányul, hogy mit jelent a **צדקה** , mint társadalometika.
- II. A kutatás sajátossága folytán a dolgozatot átszövik a תנ"ך azaz a zsidó Szentírás és a Talmud szövegei, továbbá olyan posztbiblikus textusok is, melyek többretegű társadalometikai, szociolingvisztikai szempontú analíziseket tettek szükségsszerűvé. A szöveghelyek vizsgálatai jószerivel ontogenetikus jellegűek, a héber és arámi nyelvezetből kísérlik meg kivezetni a vallástudományi, társadalometikai eredményeket. Ezekkel a voltaképpen nyelvfilozófiai vizsgálatokkal is megpróbáltuk bizonyítani azt a számunkra evidens körülményt, hogy a judaizmus alapja voltaképpen társadalometikai.
- III. A disszertáció kísérletet tesz arra, hogy definiálja a **צדקה** –t, mint a judaizmus társadalometikáját. A terminológiához szorosan kötődő fogalmak éppen ezért és éppen így kerülnek egy „magasabb” értelmezési tartományba. Ezek a fogalmak például a következők: חסד, מעשר, עולם, תיקון עולם, כבוד הבריות, כבוד הבריות, אֵלֵּי הַיָּם, בְּצִלְמֵ אֵלֵּי הַיָּם, גר, ל' א תעמ'ד על, אמת
- IV. Az értekezés kutatási szempontból arra irányul, hogy a nyugati civilizáció és annak vallása a kereszténység mögött bemutassa az ősi judaista hatásokat. Ha az európai moralitás kvintesszenciája a szolidaritás, az emberi méltóság tiszteletben tartása, a társadalmi igazságosság, a kölcsönös segítségnyújtás vagy történetesen a tolerancia – akkor (ami a dolgozat legfontosabb üzenete) - mindezeket a zsidó egyistenhit alapelveire nem volt nehéz visszavezetnünk.

- V. A középkori kárpát-medencei קהילות társadalometikai vonatkozásokat tartalmazó textusainak jellemző precedensein keresztül a zsidóság közösségi életének vizsgálatát végeztük el. A kutatásainkban megpróbáltuk a judaizmus szeretet-elvét verifikálni. Tudniillik, a társadalometikai elvek mindenkor áthatották a zsidó történelmet, azaz a mindenkori zsidó „societas”-t. Erre utalnak a magyar nyelven még publikálatlan középkori pozsonyi zsidó közösség szabályzatának תקנות etikai vonatkozásai. A zsidó közösségek a középkori üldöztetésekre, a nyomorúságos körülményekre, vagy a válságokra mindig etikai megoldásokat adtak. A haszidizmus voltaképpen ennek egyfajta erkölcsfilozófiai és morális praxeológiai képződménye. Mert éppen a haszidizmus a számos judaista praxis közül az, amelyik szinte kristálytisztán etikai megoldást próbál találni a közösség problémáira.
- VI. A kutatások eredményeképpen remélhetőleg új fényben jelennek meg a zsidó vallástudományban már korábban megismert textusok is. Tény, hogy a kárpát-medencei zsidó közösség egyik 11. századi emlékében az esztergomi közösségben egy צדקה pénztár létezéséről található írásos bizonyíték. Ezen a dokumentumon keresztül - tudomásunk szerint - először nyer bizonyítást, hogy a Kárpát-medencében az első intézményesült szociális segítségnyújtási redistribúciós rendszer egy zsidó közösségben létezett. A disszertáció megpróbál arra is rávilágítani, hogy a קהילה a szétszórtság és a folyamatos fizikai üldözések, a megsemmisítésre való törekvések, vagy a pogromok ellenére – kizárólag a létező és „lüktető” társadalometikai elvek miatt - volt képes fennmaradni. Úgy gondoljuk, hogy ezzel a dolgozat egy viszonylagosan elhanyagolt elvet visz be a judaizmus társadalomtudományi discourse-ába.
- VII. A XIX és XX. századforduló magyarországi neológiájának judaizmus-felfogását és társadalometikáját próbáltuk meg vizsgálat tárgyává tenni. A disszertációban szereplő kérdések plauzibilitása mutatkozik meg a XIX - XX. századforduló környékén (fin du siècle) a Pesti Izraelita Hitközség tevékenységében. A PIH világviszonylatban, mind lélekszámában mind pedig anyagi vonatkozásokat tekintve a leggazdagabb, legjelentősebb szervezett formába tömörült zsidó hitközség volt, az 1910-es években jelentős bevételeinek 30-40 %-át fordította szociális ügyekre, az oktatási költségeken túl. Fontos megjegyezni, hogy a zsidó közösség nem-zsidóknak is nyújtott jelentős adományokat, támogatásokat. A

társadalometikai, teológiai aspektus kiemelésével bizonyítható, hogy az emancipálódó zsidóság asszimilációs törekvéseinek szociális jótékonyága nem csupán e törekvéseinek igazolására következett be. A judaizmus évezredes hagyományai, az ősi vallás alapelvei következményeként, a צדקה, a zsidó szociális etika, a társadalmi igazságosság hagyománykövető elvrendszeréből következtethetően viselkedtek a zsidók jótékonyan. E korszak jelentős magyarországi etikai gondolkodója Blau Lajos rabbi volt, aki korának neológ rabbijaival együtt egy zsidó etikai katekizmust (tételgyűjteményt) is kiadott.

VIII. Az értekezés egy része a kortárs észak-amerikai ortodox és liberális judaista irányzatok társadalometika-magyarázatainak discourse-analízise. Megközelítésünk kifejezetten humángeográfiai jellegű, és alapvetően az USA-ban található lokális közösségekre irányul. Az itt található sajátos közösségek discourse-analízisét végeztük el. Ezekből a vizsgálatokból az is kiderül, hogy a judaizmus-interpretációk generációs jelleggel is bírnak, a generális jellegükön túlmenően is. Például a szociális etika aspektusából vizsgálni Ábrahámot, Szinájt, vagy a „lakhatást”- mindezek egy merőben új attitűdöt eredményeznek a közmorál szempontjából. Bemutatni kívántuk még a továbbiakban a kortárs amerikai szociális etika-magyarázatok, valamint a kortárs amerikai zsidó közösségek rabbijainak szociál-etikai aktivitását.

IX. Az értekezés, habár erőteljesen inter-, és multidiszciplináris megközelítésre törekszik, főként zsidó vallástudományi szempontból vizsgálja a zsidó társadalometikát a nyugati világ, a zsidó-keresztény civilizáció kontextusában. Az értekezés ebben a vonatkozásban ugyancsak discourse-analízisre törekszik, ami azt jelenti, hogy a judaizmus társadalometikáját az ortodox vonaltól egészen a liberális irányzatokig különböző diszciplínákon keresztül kísérli meg feltárni. A különböző nézetek, iskolák, irányzatok között nem próbáltunk meg állást foglalni. Nem gondoltuk hierarchikus összefüggésbe hozni a különböző álláspontokat. Az értekezés mindvégig a zsidó és nem-zsidó ideológiák, irányzatok mindegyikét értékmentesen igyekezett bemutatni. Mindazonáltal az értekezésnek van értékválasztása ergo küldetésstudata. Dolgozatunkban azt a felfogást képviseltük, hogy a judaizmus az emberiség azaz a világ jobbá tételére irányuló vallás. Ez az alapvető hitelv – vélekedéseink szerint - a judaizmus szubsztanciális elve. A disszertáció célja végül is az volt, hogy a judaizmusnak ezt az etikai alapelvét a

vallástudomány segítségével bizonyítsa. Úgy gondoljuk, hogy mind a monoteizmus, mind a világ jobbra tételébe vetett egyértelmű és egységes alapelv is, a judaizmus irányzatoktól független örökérvényű differentia specijca-ja.